

Toespraak burgemeester Van Veldhuizen t.g.v. de Dodenherdenking op 4 mei 2021

Lieve Stadsgenoten,

Vorig jaar dacht ik: “het is verdrietig, hier met zo weinigen bij zoiets immens belangrijks als de Dodenherdenking te staan, juist na 75 jaar”. Op 4 mei even voor acht uur zie je de hele stad, alle achtergronden en verhalen komen dan in het Volkspark, dat langzaam volstroomt, samen. In de twee minuten stilte leggen we ieder jaar met de herinnering aan de Holocaust een zwijgende belofte af. De belofte om met elkaar koste wat het kost in vrede samen te leven. Geen prijs is daarvoor te hoog. Nooit meer oorlog. Nooit meer Auschwitz.

Mensen van goede wil. Dat zijn we. Naarmate je ouder wordt – zo gaat het mij tenminste – ben je je nog meer bewust van de kwetsbaarheid van die essentiële belofte. Ook en juist in het 76ste jaar vrede. Ik kende nooit oorlog en leefde mijn hele leven onder een dak van vrede geschraagd door een rechtsstaat. Vrede is het grootste cadeau dat je krijgt, het belangrijkste om te bewaren en het meest kostbare geschenk om ook weer door te geven.

Ik had niet gedacht elkaar dit jaar weer te moeten missen. En dat missen doe ik. In gedachten loopt U met mij mee en ik hoor uw voetstappen, terwijl ik samen met mijn vrouw in stilte naar het Volkspark loop en daar namens ons allemaal, de mensen van goede wil, een krans bij het monument leg. Spreken zal ik daar niet.

Ik denk, als ik op het bankje bij het monument zit, aan de slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog en aan de slachtoffers van oorlogssituaties en vredesoperaties waarbij Nederland betrokken was na de Tweede Wereldoorlog.

Ik denk aan de diepe sporen en lelijke littekens die de Tweede Wereldoorlog in onze stad heeft nagelaten. Aan het verlies van de 1207 Enschedeërs en aan hen die met gevaar voor eigen leven en dat van hun naasten uit overtuiging opstonden tegen het Nazi geweld, dat de gelijkwaardigheid en vrijheid van mensen volstrekt en radicaal verloochende; Unter- und Übermenschen. Mensen van eerste en tweede klas. Die laatsten moesten uitgeroeid.

Ik denk aan Johanna Reiss en haar zus Sini die tijdens hun onderduik vanaf 1942 liefdevol opgevangen werden in Usselo door de stoere Johan Oosterveld, zijn doodsbangе vrouw Dientje en Johans moeder, 'opoe'.

Johanna zegt daarover: “Johan kende geen angst, maar de grootste held was voor mij Dientje, *juist* omdat ze zo bang was, en *toch* voor ons bleef zorgen. In Usselo, met veel NSB'ers in de omgeving, was dat heel gevaarlijk”. Johanna heeft de oorlog overleefd en vertelt haar verhaal en boodschap nog altijd aan kinderen in de USA, Nederland en Duitsland. Haar boodschap raakt ieder mens.

Ik denk ook aan de 105 onschuldige Twentse Joodse mannen, die in de nacht van 13 op 14 september 1941 - dit jaar 80 jaar geleden - als represaille voor het doorknippen van telefoonkabels van de Weermacht, van huis zijn gehaald en vervolgens met de trein zijn afgevoerd naar concentratiekamp Mauthausen en daar zijn vermoord.

We zijn in ons tweede corona-jaar geconfronteerd met fikse vrijheidsbeperkingen. Zelfs de avondklok, de “Ausgangssperre” waarvan de wijzers zijn besmet met de Tweede Wereldoorlog, kwam terug. Toch gaat iedere vergelijking met die Tweede Wereldoorlog mank.

Dat neemt niet weg dat wij misschien ook door de in onze cultuur verinnerlijkte en overgedragen ervaring van de Tweede Wereldoorlog niet zelden allergisch reageren wanneer wij individueel door de staat worden beperkt. Nooit werd er zoveel gedemonstreerd – meer dan vijftig keer - in onze stad als

in het afgelopen corona-jaar. En toch maakte het mij trots. Zelfs nu staan we voor de vrijheid en maakt de staat demonstreren mogelijk. Op de sokkel van het beeld van Spinoza, tegenover het stadhuis in Amsterdam, staat geschreven: 'het doel van de staat is vrijheid'. Onze staat, staat voor die vrijheid.

Voor demonstreren en het uiten van onze mening hoeven we de straat niet meer op. De mogelijkheden van het internet zijn bijna onbeperkt: Twitter, Facebook, Instagram, Snapchat, WhatsApp. Er is een nieuwe publieke ruimte ontstaan – een wereldwijd plein waar we allemaal op kunnen om ons te laten zien en horen - en daar maken we graag en massaal gebruik van.

Dat plein begon als het beloofde land zonder grenzen met vrijheid voor iedereen. En alles gratis. Maar die nieuwe publieke ruimte - in handen van een paar mondiale bovenbazen – heeft grote schaduwzijden die in ons leven bepalen. De prijs is hoog. De bovenbazen zien ons als grondstof en staan niet voor onze vrijheid. We worden verwerkt en bewerkt.

Welke informatie zien we wel of niet? Wie zit erachter? Met welk doel? Is het echt? Informatiebubbels, complotten, deepfake. Een spiegelpaleis waarin je zo maar door een leger anonieme trollen op de brandstapel versie 2.0 kunt belanden. Dat is keihard, onomkeerbaar en echt. De rechtsstaat is daar niet. Sterker nog; hij wordt aangetast. Waar die staat ontbreekt rest de tirannie. Voor iedereen en zeker voor de meest kwetsbaren.

Als vrije en verantwoordelijke mensen van goede wil, is het onze plicht om voor die staat die de vrijheid dient op te komen omwille van eenieder van ons en de volgende generaties. Het beschermen van de gelijkwaardigheid en de vrijheid is nooit af.

Vorig jaar deelde ik de woorden die de onvergetelijke dominee Overduin op 4 mei 1970 bij het graf van Dr. Thiadens uitsprak. Vandaag, 51 jaar later, hebben zijn woorden nog niets aan actualiteit en kracht ingeboet:

“Als er één roep uit gaat van onze gevallen en van die miljoenen slachtoffers, dan is het onze dure verplichting te verhinderen dat ooit op enigerlei wijze een bodem toebereid wordt, waarop zulk een demonische gruwel mogelijk was. Onze bevrijding en vrijheid is een kans, een verantwoordelijkheid die we niet straffeloos kunnen laten liggen. Steeds opnieuw zullen we onze vrijheid ons waardig moeten maken of anders te niet doen. Het is lichter uit een nederlaag op te staan dan op de hoogte van de overwinning te staan en deze waar te maken. Het is lichter te bevrijden en vrij gemaakt te worden dan de vrijheid te realiseren en te bewaren.”

Woorden die ons overleven en ons de weg wijzen naar de toekomst. Hoe mooi is het dat de barmhartige daden van Overduin tijdens en na de oorlog, zijn vastgelegd in een documentaire, die recent – in Engelstalige versie – is vertoond in onze zusterstad Palo Alto in de Verenigde Staten en van daaruit nu hun weg vinden over de wereld.

Ik dank u en wens u en uw naasten gelijkwaardigheid, vrijheid, vrede, gezondheid en liefde. Volgend jaar weer samen.